

Νεότερες Ευρωπαϊκές Εξελιξεις στο Δίκαιο της Παραβατικότητας των Ανηλίκων

Νέστωρ Ε. Κουράκης

Στο τελευταίο τετράμηνο του 2000 διοργανώθηκαν δύο πολύ ενδιαφέρουσες συναντήσεις εμπειρογνομόνων, όπου είχα την ευκαιρία να συμμετάσχω, με θέμα την νεανική παραβατικότητα στην Ευρώπη. Η πρώτη συνάντηση έγινε στο Στρασβούργο κατά το διάστημα 18-20.9.2000 (και εκ νέου την 6-8.12.2000) και εντάχθηκε στο πλαίσιο μιας Επιτροπής Εμπειρογνομόνων που θα διερευνήσει τους κοινωνικούς παράγοντες σε σχέση με τη νεανική παραβατικότητα και τους φορείς που μπορούν να παρέμβουν στη (θετικότερη) διαμόρφωση αυτών των παραγόντων. Πρόκειται για μόνιμη Επιτροπή που υπολογίζεται να έχει διάρκεια δύο ετών και να συνέρχεται ανά εξάμηνο, με τελικό σκοπό να συντάξει μια Έκθεση και μια Σύσταση για τη Νεανική Παραβατικότητα στην Ευρώπη σήμερα. Η δεύτερη συνάντηση διοργανώθηκε από τη Γαλλική Προεδρία στο Παρίσι κατά το διήμερο 19-20.10.2000, με συμμετοχή αντιπροσώπων από τα Κράτη - Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ως συνέχεια των αποφάσεων που είχαν ληφθεί κατά τη Σύνοδο Κορυφής του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Tampere της Φινλανδίας (15-16.10.1999) για την ανταλλαγή δοκιμασμένων πρακτικών μεταξύ των κρατών -μελών και για οργάνωση δικτύου πρόληψης της εγκληματικότητας από Εθνικούς φορείς που ειδικεύονται στον τομέα αυτόν και που θα συνεργάζονται μεταξύ τους προς αυτή την κατεύθυνση. Κύριοι άξονες αυτής της συνεργασίας είχε θεωρηθεί ότι έπρεπε να είναι τα αδικήματα των ανηλίκων, το έγκλημα στις πόλεις και το έγκλημα που σχετίζεται με ναρκωτικά.

Ενδιαφέρον είναι ότι τα συμπεράσματα των δύο αυτών συναντήσεων, όπως παρουσιάζονται κατωτέρω με βάση τα επίσημα πορίσματα που έγιναν δεκτά από τους αντιπροσώπους των χωρών, συγκλίνουν σε πάρα πολλά σημεία, έτσι ώστε η παράλληλη μελέτη τους να καθιστά σαφή την κατεύθυνση προς την οποία τείνει να διαμορφωθεί στην Ευρώπη το Σύγχρονο Δίκαιο των Ανηλίκων.

Ευχής έργο θα ήταν, βεβαίως, να υπάρξει και στη Χώρα μας, ενόψει αυτών των νέων τάσεων, μια ριζική ανανέωση της συναφούς νομοθεσίας περί ανηλίκων, που ανάγεται κατά βάση στη δεκαετία του 1950 ή και παλαιότερα, και που αναμφισβήτητα είναι πλέον απηρχαιωμένη (π.χ. δεν προβλέπεται από τη νομοθεσία με ρητό τρόπο η κοινωφελής εργασία για ανήλικους, ούτε επίσης η αναστολή εκτέλεσης της ποινής για ανήλικους και η μετατροπή της ποινής τους σε χρηματική). Είναι, άλλωστε, λυπηρό ότι η Χώρα μας αποτελεί μια από τις ελάχιστες χώρες που δεν έχει κατ' ουσίαν να παρουσιάσει στα διεθνή συνέδρια ούτε μια αξιόλογη νομοθετική μεταβολή και ούτε καν κάποια υπό προετοιμασία νομοθετική μεταρρύθμιση στο θέμα αυτό (ένα σχέδιο νόμου για μονάδες μέριμνας ανηλίκων, που καταρτίστηκε προ ετών και κατατέθηκε πρόσφατα στη Βουλή προς ψήφιση, χρήζει -προφανώς- περαιτέρω επεξεργασίας). Ήδη, πάντως, πρόκειται να συσταθεί Επιτροπή, στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, «για την αναμόρφωση του ισχύοντος Δικαίου των Ανηλίκων», με επικεφαλής τον Αντιπρόεδρο του Αρείου Πάγου και διακεκριμένο νομικό κ. Ευάγγελο Κρουσταλάκη.

Τάσεις της παραβατικότητας ανηλίκων στα Κράτη - Μέλη

Ομόφωνη ήταν η αίσθηση ότι αξιόπιστες ποσοτικές συγκρίσεις των στατιστικών για ανηλίκους σε Ευρωπαϊκό επίπεδο είναι δύσκολο να επιχειρηθούν. Πάντως, σε πολλές από τις χώρες που εκπροσωπήθηκαν στην Επιτροπή, παρά τη *σχετική σταθερότητα στο ενγένη πεδίο της παραβατικότητας των ανηλίκων*, παρατηρήθηκε *αύξηση ειδικά ως προς τις επιθέσεις κατά προσώπων και κατά της δημόσιας περιουσίας (βανδαλισμοί, γκράφιτι κ.λπ.)*, όπως επίσης σημαντική *αύξηση στα εγκλήματα που διαπράττονται από συμμορίες ή/και που σχετίζονται με παραβάσεις της νομοθεσίας περί ναρκωτικών*. Πολλές χώρες διαπίστωσαν επίσης *μιαν αύξηση στον αριθμό των εγκλημάτων που διαπράττονται από νεαρούς που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών ή/και ανήκουν σε εθνικές μειονότητες*.

Αυτές οι τάσεις φαίνεται να είναι στενά συνδεδεμένες με τα προβλήματα του κοινωνικού αποκλεισμού, της συγκέντρωσης μη-προνομιούχων ομάδων πληθυσμού σε ορισμένες αστικές περιοχές, της επιρροής που ασκείται μεταξύ ατόμων της ίδιας «παρέας», της δυσλειτουργίας θεσμών όπως η οικογένεια κ.λπ.

Από την άλλη πλευρά, έχει γενικά παρατηρηθεί μια απότομη αύξηση της παραβατικότητας των ανηλίκων και της σοβαρής αντικοινωνικής συμπεριφοράς στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης που εκπροσωπήθηκαν στην Επιτροπή. Η αύξηση αυτή αποδίδεται στις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές αναταραχές που σημειώθηκαν σ' αυτές τις χώρες, και ειδικότερα, στην πενία που έπληξε ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού. Τα μέλη της Επιτροπής συμφώνησαν ότι πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην κατάσταση σ' αυτές τις χώρες.

Αρκετοί εμπειρογνώμονες επέστησαν την προσοχή στο γεγονός ότι ολοένα νεότεροι δράστες στρέφονται προς την παραβατική συμπεριφορά. Επίσης επισημάνθηκε το πρόβλημα της *καθ' υποτροπή εγκληματικής συμπεριφοράς*, η οποία συχνά εκδηλώνεται σε συγκεκριμένες περιοχές από έναν «σκληρό πυρήνα» ανηλικών παραβατών. Οι ανήλικοι αυτοί, παρά τον μικρό τους αριθμό, είναι κατ' ουσίαν υπεύθυνοι για ένα μεγάλο αριθμό αξιόποινων πράξεων. Η Επιτροπή συμφώνησε ότι το θέμα αυτό αξίζει μια ενδελεχή εξέταση.

Όρια ηλικίας και ποινική ευθύνη

Ο ορισμός του ποιος είναι «ανήλικος» και η νομική κατάσταση των ανηλίκων διαφέρει από χώρα σε χώρα. Ωστόσο, τρεις ξεχωριστές ηλικιακές κατηγορίες φαίνεται να αναγνωρίζονται στην πλειονότητα των νομικών συστημάτων, και η συμμετοχή του κάθε παραβάτη σε καθεμία από τις εν λόγω κατηγορίες καθορίζει αντίστοιχα τις νομικές και τις άλλες αντιδράσεις απέναντι στην παραβατικότητα των ανηλίκων.

Όλα τα νομικά συστήματα αναγνωρίζουν ένα *ελάχιστο όριο ηλικίας, κάτω από το οποίο ένα νεαρό πρόσωπο δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ποινικά υπεύθυνο για τις πράξεις του*. Στις περισσότερες χώρες, αυτό το όριο ηλικίας είναι περίπου στα 14 έτη, με διαφοροποιήσεις σε ορισμένες χώρες (π.χ. Αγγλία και Ουαλία [8], Κύπρος [10], Τουρκία [12]). Υπάρχει ελαφρώς μικρότερη διαφοροποίηση ως προς την ηλικία, στην οποία ένα πρόσωπο παύει να θεωρείται ανήλικο σε σχέση με τις ποινικές διαδικασίες. Η ηλικία αυτή σε όλες σχεδόν τις χώρες είναι τα 18 έτη. Επιπροσθέτως, ένας σημαντικός αριθμός χωρών αναγνωρίζει μια ιδιαίτερη ηλικιακή κατηγορία «μετεφήβων» για την περίοδο από 18 έως 21 ή ακόμη και έως 25 έτη (π.χ. Γερμανία και Ελβετία). Σε ορισμένες περιπτώσεις, νεαροί ενήλικες αυτής της κατηγορίας μπορούν να έχουν, στο πλαίσιο των (ποινικών) νόμων, την ίδια μεταχείριση με τους ανηλίκους (ανάλογα, βέβαια, με την πνευματική και κοινωνική τους ωριμότητα και τις εκάστοτε προσωπικές περιστάσεις).

Η Επιτροπή συμφώνησε ότι το ζήτημα της ποινικής ευθύνης θα απαιτήσει περαιτέρω ανάλυση προκειμένου να διερευνηθεί με μεγαλύτερη ακρίβεια η καταλληλότητά της, υπό τη σημερινή της μορφή, στον καθορισμό των ποινικών ή άλλων αντιδράσεων απέναντι στη νεανική παραβατικότητα.

Δικαιοσύνη για Ανηλίκους

Η νομοθεσία όλων σχεδόν των χωρών περιέχει ειδικές διατάξεις (ουσιαστικού και δικονομικού δικαίου) που εφαρμόζονται στους ανήλικους, ειδικά όσον αφορά στη (μειωμένη) ποινική τους ευθύνη και στις ποινές και τα άλλα μέτρα που μπορούν να επιβληθούν. Οι διατάξεις αυτές άλλες φορές συνιστούν ένα αυτοτελές (ποινικό) δίκαιο, και άλλες φορές αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα των γενικού χαρακτήρα Ποινικών Κωδίκων ή/και των Κωδίκων Ποινικής Δικονομίας των επιμέρους χωρών. Μόνον ένας περιορισμένος αριθμός χωρών είχαν ειδικά δικαστήρια κι ένα σώμα εξειδικευμένων δικαστών προς αντιμετώπιση υποθέσεων όπου εμπλέκονται ανήλικοι (μεταξύ άλλων, Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Αγγλία και Ουαλία, Ελβετία).

Η νομοθεσία και τα όργανα απονομής της δικαιοσύνης στα κράτη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης μεταβάλλονται με γρήγορους ρυθμούς. Στο πλαίσιο αυτό, το τιμωρητικό μοντέλο φαίνεται να δίνει τη θέση του σε μια προσέγγιση προληπτικού χαρακτήρα και προστασίας της κοινωνίας, στην οποία υιοθετούνται περισσότερο εξατομικευτικά μέτρα. Μια ενδιαφέρουσα ένδειξη προς αυτή την κατεύθυνση είναι η πραγματική ή σχεδιαζόμενη κατάργηση των ελαχίστων υποχρεωτικών ποινών για ορισμένα αδικήματα που διαπράττονται από νέους ανθρώπους (στη Λεττονία και τη Λιθουανία, για παράδειγμα), ώστε να δοθεί στους αρμόδιους δικαστές μεγαλύτερη διακριτική ευχέρεια κατά την επιμέτρηση της ποινής.

Νέες προσεγγίσεις και στρατηγικές

Η παρουσίαση των προβλημάτων κάθε χώρας, που έγινε στο πλαίσιο αυτής της συνάντησης, έφερε στο προσκήνιο έναν αριθμό νέων προσεγγίσεων και στρατηγικών ως προς την αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας από τα δικαστήρια και τις αρμόδιες υπηρεσίες. Ανάμεσα σ' αυτές τις προσεγγίσεις και στρατηγικές πρέπει να επισημανθούν οι εξής:

- Αυξημένη αναγνώριση της ανάγκης να επινοηθούν *στρατηγικές πρόληψης, με χαρακτήρα πρώιμο ψυχοκοινωνικό ή και γενικό κοινωνικό, καθώς και επανορθωτικές στρατηγικές* συνδεδεμένες με τις νέες μορφές της παραβατικότητας των ανηλίκων και με την πληθυσμιακή δομή των ανηλικών παραβατών·
- *Απόδοση στους ανήλικους παραβάτες αυξημένης ευθύνης για τις πράξεις τους*, πράγμα το οποίο, σε ορισμένες περιπτώσεις, εγείρει το ζήτημα ως προς το κατά πόσο θα ήταν ενδεδειγμένο να μειωθεί η ηλικία της ποινικής ευθύνης (Ολλανδία, Αγγλία και Ουαλία· Καναδάς), ή και να δικάζονται ορισμένες κατηγορίες ανηλίκων (όπως αυτές των 16 ή 17 ετών) με βάση το ποινικό δίκαιο ενηλίκων·
- *Απόδοση μεγαλύτερης έμφασης στη φύση της παραβατικής πράξης του νεαρού προσώπου και στις συνέπειές της για το θύμα*, ως βάση για τον προσδιορισμό της καταλληλότητας μιας ποινής ή άλλου μέτρου·
- *Χρήση μέτρων με έντονα εξατομικευμένο χαρακτήρα και με περιεχόμενο δραστικά παιδευτικό για νεαρούς πολυ-υπότροπους παραβάτες·*
- *Ευρύτερη χρήση κυρώσεων και μέτρων που εφαρμόζονται στην κοινότητα* (συμπεριλαμβάνονται νέα μέτρα, όπως μεσολάβηση/επανόρθωση, απαγόρευση να συχνάζει ο ανήλικος σε ορισμένες περιοχές, καθώς και συγκεκριμένα μέτρα για να ενισχυθεί η ευθύνη των γονέων)·
- *Η δημιουργία περισσότερων ιδρυμάτων, ανοικτών και κλειστών, με εντονότερο παιδευτικό χαρακτήρα*, για ορισμένες κατηγορίες ανηλικών παραβατών (κυρίως αυτών που χαρακτηρίζονται ως «σκληρός πυρήνας»·
- *Αυξανόμενη συνείδηση της ανάγκης να διασφαλισθεί η ταχύτητα των διαδικασιών που αφορούν ανήλικους παραβάτες*

Είναι προφανές ότι αυτός ο κατάλογος αντανακλά ορισμένα μόνο ζητήματα συγκεκριμένων χωρών και

δεν αποτελεί τη σύνοψη μιας «Ευρωπαϊκής προσέγγισης» σ' αυτόν τον τομέα. Επιβάλλεται, επομένως περισσότερη εις βάθος μελέτη των συναφών ζητημάτων κατά τη διάρκεια των προσεχών συναντήσεων της Επιτροπής.

II. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

II. - Χαρακτηριστικά της νεανικής παραβατικότητας στην Ευρώπη

8. Προτού εξετασθούν τα πορίσματα των συζητήσεων σχετικά με την παραβατικότητα των ανηλίκων, η πρώτη και αδιαμφισβήτητη διαπίστωση είναι ότι *η μεγάλη πλειονότητα των ανηλίκων στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν διαπράττουν εγκλήματα*. Μπορεί επίσης να λεχθεί, παρά το γεγονός ότι δεν υπάρχει αξιόπιστη στατιστική, ότι οι περισσότεροι από αυτούς που εμπλέκονται σε εγκληματικές δραστηριότητες *δεν διαπράττουν σοβαρά εγκλήματα*.

Επομένως, αν και το υπό συζήτηση ζήτημα πρέπει να απασχολεί την κοινωνία και τις εκάστοτε κυβερνήσεις, όμως δεν πρέπει να δραματοποιείται, έστω και αν η νεανική παραβατικότητα δημιουργεί πολλαπλά προβλήματα.

9. Δεν είναι δυνατόν να δοθεί μια ακριβή εικόνας της παρούσας κατάστασης σχετικά με τη νεανική παραβατικότητα στον Ευρωπαϊκό χώρο. Η εικόνα ποικίλλει από χώρα σε χώρα και από περιοχή σε περιοχή, ενώ οι διαθέσιμες στατιστικές και ποιοτικές πληροφορίες δεν επιτρέπουν να καταλήξουμε, τουλάχιστον επί του παρόντος, σε κάποιο ξεκάθαρο συμπέρασμα.

10. Έτσι, για παράδειγμα, *δεν μπορεί να λεχθεί γενικά ότι η νεανική παραβατικότητα στην Ευρώπη παρουσιάζει αύξηση*. Υπάρχουν ορισμένες χώρες στις οποίες υπάρχει πράγματι αύξηση, άλλες, στις οποίες παρατηρείται σταθεροποίηση, και ακόμη άλλες, όπου διαπιστώνεται μείωση.

11. Παρ' όλ' αυτά, υπάρχουν ορισμένα *χαρακτηριστικά* τα οποία εμφανίζονται συχνά σε εγκλήματα που διαπράττουν οι ανήλικοι, και αυτά πρέπει να τονιστούν ιδιαίτερα:

11.1. Διαπιστώθηκε μια σημαντική *αύξηση στον αριθμό των εγκλημάτων βίας, που διαπράττονται από ανηλίκους*. Η βία αυτή, σε μεγάλο ποσοστό είναι άσκοπη, κάτι που θέτει πολλά ερωτήματα σχετικά με την υπέρπυουσα «ανησυχία» των νέων στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν.

11.2. Το *φαινόμενο των συμμοριών* από ανηλίκους παρατηρείται σε ορισμένα Κράτη μέλη. Οι ομάδες αυτές όμως είναι, σε γενικό επίπεδο, χαλαρά οργανωμένες και η κατάσταση στην Ευρώπη δεν είναι τόσο σοβαρή όσο σε άλλες χώρες του Κόσμου.

11.3. Τονίζεται η *αύξηση στον αριθμό των υποτρόπων* και πολυ - υποτρόπων, έστω και αν αυτή περιορίζεται σε ένα μικρό αριθμό ανηλικών παραβατών, κυρίως διότι ο ρυθμός της εγκληματικότητας αυτής είναι ταχύτερος απ' ό,τι στο παρελθόν.

11.4. Μια ακόμη γενική διαπίστωση είναι η *αυξανόμενη εμπλοκή κοριτσιών σε εγκληματικές δραστηριότητες* και ορισμένες χώρες αναφέρουν τη συμμετοχή αυτών των κοριτσιών σε εγκληματικές συμμορίες και στη διάπραξη βίαιων εγκλημάτων.

11.5. Ζήτημα άξιο προσοχής σε ορισμένες χώρες είναι επίσης η *μείωση του μέσου όρου ηλικίας των ανηλικών παραβατών*.

11.6. Η *σχέση μεταξύ της νεανικής παραβατικότητας, της χρήσης και διακίνησης ναρκωτικών* και των ποσοστών των εγκλημάτων που διαπράττονται από ενήλικες είναι επίσης στοιχεία που χαρακτηρίζουν τη νεανική παραβατικότητα σε ορισμένα Κράτη μέλη.

11.7. Μια ακόμη παράμετρος που χρήζει προσοχής από τις κυβερνήσεις, αν και δεν θεωρείται σημαντική από ποσοτικής απόψεως, είναι η *εμφάνιση ρατσιστικής και ξενοφοβικής βίας*, που σε ορισμένες περιπτώσεις είναι πολύ σοβαρή.

11.8. Επίσης, αναφέρθηκε από αντιπροσώπους στο Σεμινάριο ότι πολλά από τα *αδικήματα που διαπράτ-*

τονται από ανήλικους στρέφονται κατά ανηλίκων. Το συμπέρασμα είναι ότι οι ανήλικοι είναι περισσότερο εκτεθειμένοι στη βία από τη νεανική παραβατικότητα.

III. - Προσεγγίζοντας μian ανάλυση των αιτιών της νεανικής παραβατικότητας στην Ευρώπη.

12. Στο πλαίσιο των συζητήσεων του Συνεδρίου υπήρξαν εκ μέρους των αντιπροσώπων των Κρατών μελών πολλές αναφορές ιδιαίτερα χρήσιμες για την κατανόηση του φαινομένου της νεανικής παραβατικότητας και, συνακόλουθα των καταλληλότερων μέσων προς αντιμετώπισή του. Ορισμένες από τις αναφορές αυτές παρατίθενται κατωτέρω:

12.1. Η σχέση μεταξύ της νεανικής παραβατικότητας και της *άναρχης ανάπτυξης των πόλεων, ιδιαίτερα στα περίχωρα μεγαλουπόλεων*. Η νεανική παραβατικότητα είναι κατά βάση ένα αστικό φαινόμενο·

12.2. Η σχέση μεταξύ της νεανικής παραβατικότητας και του *κοινωνικού, οικονομικού και πολιτιστικού αποκλεισμού*, ιδίως των νέων ανθρώπων, στο πλαίσιο των αναδυόμενων νέων προτύπων κατανάλωσης και κοινωνικής κινητικότητας και επιτυχίας·

12.3. Η σχέση μεταξύ της νεανικής παραβατικότητας και των *μετακινήσεων των μειονοτήτων*, με τα αντίστοιχα προβλήματα κοινωνικής προσαρμογής που δημιουργούνται έτσι·

12.4. Ο *εύθραυστος χαρακτήρας των παραδοσιακών μορφών κοινωνικοποίησης -η σημασία της οικογένειας και του σχολείου επανειλημμένα αναφέρθηκαν-*, με αποτέλεσμα η κοινωνία να εμφανίζεται σαν ακυβέρνητο καράβι, χωρίς την πυξίδα κάποιων σταθερών βασικών αξιών·

12.5. Σε ορισμένες χώρες, τονίσθηκε η σχέση μεταξύ *διάπραξης του εγκλήματος, ψυχιατρικών προβλημάτων και χρήσης αλκοόλ*.

13. Επίσης, η υπερβολική προσοχή που αποδίδουν τα Μ.Μ.Ε. στο φαινόμενο της νεανικής παραβατικότητας, με αποτέλεσμα να δημιουργείται, μεταξύ άλλων, ένα *αίσθημα αυξημένης ανασφάλειας στην κοινωνία*, σύμφωνα με αναφορές πολλών χωρών, αποτελεί στοιχείο που πρέπει επίσης να εξετασθεί για την καλύτερη διαμόρφωση πολιτικών και μεθόδων αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας.

IV - Μέσα αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας.

14. Η προσπάθεια καταπολέμησης της νεανικής παραβατικότητας πρέπει να εναρμονισθεί, αλλά και να προωθήσει έτι μάλλον τους *Κανόνες για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και για τα Δικαιώματα του Παιδιού*, όπως αυτοί διατυπώθηκαν σε διεθνή νομικά κείμενα και επικυρώθηκαν από τα Κράτη μέλη, ενώ ταυτόχρονα θα πρέπει να αποδοθεί *προσοχή στα συμφέροντα των ανηλίκων, τις εκπαιδευτικές τους ανάγκες, και την κοινωνική τους ένταξη, καθώς και στο συμφέρον των θυμάτων και την προστασία της κοινωνίας*.

15. Τα μέσα αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας δεν αποτελούν αποκλειστική αρμοδιότητα της αστυνομίας και των δικαστικών αρχών. Απαιτείται ολοκληρωμένη προσέγγιση, που να συνδυάζει γενικά - προληπτικά μέτρα, μέτρα κοινωνικής πρόνοιας, και δραστηριότητα από την αστυνομία και τις δικαστικές αρχές.

16. Κάθε ένα από αυτά τα μέσα αντιμετώπισης του εγκλήματος απαιτεί μια *πολυεπιστημονική προσέγγιση*, με την οποία συνδυάζεται η συνεισφορά διαφορετικών επιστημονικών κλάδων. Ειδικότερα, σκοπός αυτής της προσέγγισης είναι η καλύτερη κατανόηση του φαινομένου, καθώς επίσης η χάραξη και η εκτέλεση προγραμμάτων και αποφάσεων, κατάλληλων προπάντων για την πρόληψη του εγκλήματος σε επίπεδο πληθυσμού και για την πρόληψη της υποτροπής.

17. Σε όλα αυτά τα επίπεδα υπάρχει η *ανάγκη για συστηματική σύνδεση και συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων*.

18. Οι *στρατηγικές για αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας* πρέπει να εμπλέκουν όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη, να παρέχουν *γρήγορη αντιμετώπιση* σε παράγοντες που εξωθούν από νωρίς νεαρά ά-

τομα στον κίνδυνο του εγκλήματος, να έχουν, κατά προτίμηση, έναν *τοπικό άξονα* και να σχετίζονται με πολύπλευρες στρατηγικές για κοινωνική και αστική ανάπτυξη, μέσω των οποίων να αποσκοπείται η αναστροφή των συνεπειών του κοινωνικού αποκλεισμού, της αστικής εξαθλίωσης, της ανεργίας, της απουσίας εκπαιδευτικών ευκαιριών και της σχολικής αληθείας. Το εκπαιδευτικό σύστημα, η επαγγελματική εκπαίδευση και οι πρωτοβουλίες για απασχόληση διαδραματίζουν πρωταρχικό ρόλο στην πρόληψη της νεανικής παραβατικότητας ανήλικου εγκλήματος. Η ανάπτυξη προγραμμάτων πρόληψης πρέπει να βασίζεται στα πορίσματα της Συνόδου Κορυφής που έλαβε χώρα τον Μάιο 2000 στην Πορτογαλία.

19. Η εξέλιξη του φαινομένου της νεανικής παραβατικότητας σε ορισμένα Κράτη Μέλη οδήγησε ήδη ή πρόκειται να οδηγήσει στην *αναμόρφωση των δικαιωμάτων των ανηλίκων*. Σ' αυτό το επίπεδο, οι υιοθετηθείσες λύσεις ποικίλλουν, προσαρμοζόμενες, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, σε ποινικού τύπου μέτρα ή /και -επίσης σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό- σε λύσεις που σχετίζονται με τα συστήματα κοινωνικών υπηρεσιών των διαφόρων Κρατών, και σε κάθε περίπτωση ο σκοπός τους είναι η *εκπαίδευση, η επανόρθωση και η επανενσωμάτωση στον κοινωνικό κορμό*.

20. Αποκλίσεις επίσης σημειώνονται αναφορικά με την ηλικία της ποινικής ενηλικότητας και της νομικής ευθύνης, καθώς και με το εάν οι τελευταίες ανταποκρίνονται ή όχι προς το όριο ηλικίας για δικαίωμα ψήφου. Εντούτοις, πιο σημαντική απ' αυτές τις επισημάνσεις είναι η σύγκριση του τρόπου με τον οποίο νεαρά άτομα αντιμετωπίζονται επάνω και κάτω από το όριο ηλικίας της ποινικής ευθύνης.

21. Οι διαφορές μεταξύ των Κρατών Μελών σχετίζονται επίσης με το διαφορετικό, εκάστοτε, σύστημα μέτρων ή ποινών που εφαρμόζονται στους ανήλικους. Μπορούμε ωστόσο να διακρίνουμε ορισμένες *κοινές ρυθμίσεις* στις νομοθεσίες όλων των χωρών της Ένωσης:

- *Η προτεραιότητα που δίνεται σε μέτρα επανόρθωσης, τόσο για το θύμα όσο και για την κοινωνία, όπως π.χ. εργασία προς όφελος της κοινότητας*
- *Η προτεραιότητα που δίνεται σε μέτρα προστατευτικής επίβλεψης και σε μέτρα εκπαιδευτικού χαρακτήρα, τα οποία εκτελούνται στην κοινότητα*
- *Κράτηση μόνο για σοβαρότερες περιπτώσεις ανήλικης παραβατικότητας.*

22. Η «τιμωρία» δεν πρέπει να αντιτίθεται στην «εκπαίδευση» κατά την εφαρμογή και εκτέλεση των μέτρων για ανήλικους παραβάτες. Αν και τα μέτρα μπορεί να έχουν ένα τιμωρητικό περιεχόμενο, έχουν επίσης ένα εκπαιδευτικό περιεχόμενο για την πρόληψη της υποτροπής και για την κοινωνική επανένταξη.

23. Είναι πολύ σημαντικό να εξασφαλίζεται η *υποστήριξη των ανηλίκων* για την εκτέλεση τέτοιου είδους μέτρων. Υπάρχουν ορισμένα μέτρα που προϋποθέτουν αυτή την υποστήριξη ως προϋπόθεση για την πραγμάτωσή τους.

Η ατομική προσαρμογή, λαμβανομένων υπ' όψη των χαρακτηριστικών του κάθε ανήλικου, είναι επίσης μια σημαντική προϋπόθεση για την επιτυχή εκτέλεση τέτοιων μέτρων.

24. Κατά την προετοιμασία προγραμμάτων προσαρμοσμένων στις ανάγκες των ανηλίκων πρέπει πάντοτε να λαμβάνονται υπόψη (και) *οι παράγοντες που μπορούν να οδηγήσουν στον κίνδυνο της υποτροπής*, έτσι ώστε να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα στη λειτουργία του συστήματος της δικαιοσύνης, αλλά με ταυτόχρονη διασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

25. Η ταχύτητα στη διαδικασία λήψης νομικών αποφάσεων είναι απαραίτητη για την αποτελεσματικότητα της ποινής και άλλων μέτρων παρέμβασης, με την προϋπόθεση όμως ότι προστατεύονται εξίσου τα δικαιώματα και οι ελευθερίες των ανηλίκων.

26. Οι *διαδικασίες μεσολάβησης*, είτε στο πλαίσιο δικών είτε όχι, καθώς επίσης και οι *κατά παρέκκλιση διαδικασίες*, οι οποίες απαντούν σε όλες σχεδόν τις χώρες-μέλη, θεωρούνται επίσης πρόσφορες λύσεις για την αποφυγή ή τη μείωση της επαφής των ανηλίκων με τα συστήματα δικαιοσύνης.

V. - Μια ευρωπαϊκή προοπτική.

27. Παρ' όλες τις διαφορές των αρμόδιων αρχών για την απονομή της δικαιοσύνης στον τρόπο προσέγγισης και στις χρησιμοποιούμενες μεθόδους, υπάρχει ωστόσο πολύ κοινό έδαφος (αντιλήψεων) στα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτά ευνοούν παρεμβάσεις που *συνδυάζουν την εκπαίδευση, την ποινή, την επανόρθωση και την επανενσωμάτωση στον κοινωνικό κορμό*, και απορρίπτουν παραπλανητικά ψευδοδιλήμματα για δήθεν επιλογή ανάμεσα σε μέτρα κατασταλτικά και μέτρα εκπαιδευτικά.

28. Υπάρχει επίσης συναίνεση ως προς την προτεραιότητα στόχων με μεταρρυθμιστικό χαρακτήρα και ως προς την ανάγκη λήψης συνδυασμένων μέτρων για την επίτευξη αυτών των στόχων.

29. Υπάρχει ισχυρή υποστήριξη για την *ανάπτυξη μηχανισμών διαμεσολάβησης*, με την ευρεία έννοια του όρου, δηλ. με την έννοια αφενός της μεσολάβησης μεταξύ ανήλικου και θύματος (ει δυνατόν με προεκτάσεις στην οικογένεια του ανήλικου, υπό μορφή του νεοζηλανδικού προτύπου οικογενειακού συμβουλίου, και σε σημαντικά για τον ανήλικό πρόσωπα), και αφετέρου με την έννοια της κοινωνικής μεσολάβησης και της πολιτιστικής μεσολάβησης.

30. Πρέπει να ενισχυθεί η *χρήση επανορθωτικής εργασίας στην κοινότητα*, η οποία μπορεί να λάβει τη μορφή εργασιών προς το όφελος του θύματος ή δημόσιων ή ιδιωτικών οργανισμών, ή κοινωνικών ομάδων.

31. *Η χρήση του εγκλεισμού πρέπει να θεωρείται ως η έσχατη λύση.*

32. Η χρήση υποστηρικτικών μέτρων και προγραμμάτων για την *πρόληψη της υποτροπής* και για την κοινωνική επανένταξη των ανήλικων παραβατών πρέπει να βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος, έτσι ώστε να διασφαλισθεί η υποστήριξη του κοινού και ιδίως των νέων.

33. Πρέπει να επαναβεβαιωθεί ότι η Ευρωπαϊκή προοπτική στον αγώνα απέναντι στη νεανική παραβατικότητα απαιτεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση με έμφαση στα μέτρα πρόληψης, που θα αναπτύσσεται σε συνδυασμό με κοινωνικές πολιτικές, ιδίως όσον αφορά στον τρόπο ζωής και ανάπτυξης των μεγαλουπόλεων.

VI - Μια Ευρωπαϊκή εναλλακτική προοπτική.

34. Η ανάπτυξη μιας Ευρωπαϊκής εναλλακτικής προοπτικής για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανήλικων πρέπει να έχει ως άξονα τόσο την παρούσα κατάσταση, η οποία χαρακτηρίζεται από κοινές αξίες, όσο και τη σημαντική απόκλιση μεταξύ των διαφορετικών ευρωπαϊκών νομικών συστημάτων ως προς τη χρήση διαφόρων αντιλήψεων και κατηγοριών ή ως προς το διαφορετικό τους περιεχόμενο και, συνακόλουθα τις δυσκολίες διεξαγωγής οποιουδήποτε ουσιαστικού διαλόγου για κοινή εργασία προς μια βαθύτερη ανάλυση των σημείων σύγκλισης και για μια καλύτερη κατανόηση των αποκλίσεών μας.

35. Πρέπει να επιβεβαιώσουμε τη σημασία των διαφορετικών νομικών παραδόσεων της Ευρώπης, και να σεβαστούμε τις συναφείς πολιτιστικές διαφορές.

Αυτό σημαίνει ότι δεν πρέπει να επιβληθεί οποιαδήποτε τυποποίηση ή ακόμη και εναρμόνιση των νομικών συστημάτων.

Ωστόσο, με δεδομένο τον στόχο που τέθηκε στη Συνθήκη του Άμστερνταμ, και δίχως να παραγνωρίζεται η αρχή της επικουρικότητας, δεν μπορεί να παραβλεφθεί η ανάγκη για εξεύρεση μιας κοινής εναλλακτικής προοπτικής -μέσα στην οποία τα Δικαιώματα των Ανηλίκων θα συνιστούν μία από τις πρωτοποριακές περιοχές- για τη *συμφωνία πάνω σε ορισμένους ελάχιστους κανόνες*, αν και χωρίς την επιβολή του νόμου. *Η κοινή αυτή εναλλακτική προοπτική θα παρέχει έμπνευση και κατεύθυνση για μια σταδιακή και προσεκτική προσέγγιση μεταξύ των Ευρωπαϊκών συστημάτων, καθώς και ένα μέτρο συμβατότητας για την Ευρωπαϊκή προοπτική ως προς τον τρόπο αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας.*

Η πρόκληση συνίσταται στο να δημιουργήσουμε ένα χώρο για ελευθερία, ασφάλεια και δικαιοσύνη στην Ευρώπη.

Θα πρέπει ακόμη να τονιστεί ότι, με την προοπτική μιας διεύρυνσης της Ένωσης, η ύπαρξη τέτοιων ελάχιστων κανόνων θα καταστεί ακόμη πιο σημαντική.

36. Πρέπει να αναπτύξουμε διαδικασίες για προώθηση του διαλόγου και για ανταλλαγή γνώσεων, ώστε τα Κράτη-Μέλη να βοηθηθούν στην αξιοποίηση της εκατέρωθεν εμπειρίας τους ως προς την αντιμετώπιση τέτοιων παρεμφερών προβλημάτων.

37. Μολονότι το πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι διαφορετικό από αυτό της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η ανομοιογένεια μεταξύ των νομικών συστημάτων είναι ακόμη μεγαλύτερη, θα ήταν επωφελές να προωθήσουμε δυνατότητες για διάλογο και για παρακολούθηση των προσπαθειών του Συμβουλίου στο πεδίο της παραβατικότητας των ανηλίκων.

38. Μεταξύ των πρωτοβουλιών για να δοθεί συνέχεια στην προσέγγιση που επιλέχθηκε εδώ, οι αντιπρόσωποι σ' αυτό το Συνέδριο υποδέχθηκαν θετικά την πρόταση που έγινε από τη Γαλλική Προεδρία και από την επικείμενη Σουηδική Προεδρία για τη δημιουργία ενός δικτύου προς ανταλλαγή εμπειριών στην πρόληψη της εγκληματικότητας, περιλαμβανομένης και της παραβατικότητας των ανηλίκων. Το δίκτυο αυτό θα αποτελέσει το πρώτο βήμα για την πραγματοποίηση των εναλλακτικών μας πολιτικών στο μέλλον. Η πρόταση αυτή αποτελεί μέρος των αποφάσεων του Tampere και εναρμονίζεται με το πνεύμα διαφόρων ευρωπαϊκών συναντήσεων, μεταξύ των οποίων και η Σύνοδος Κορυφής της Algarve.

39. Αναφορικά με το εν λόγω δίκτυο, οι εκπρόσωποι τόνισαν ότι αυτό πρέπει να αντιμετωπίζει το πρόβλημα της παραβατικότητας των ανηλίκων σε μόνιμη βάση και να προωθεί την ανταλλαγή πληροφοριών σε νομοθετικό και τεχνικό επίπεδο, την επικοινωνία μεταξύ αρμοδίων επαγγελματιών -δικαστών, αστυνομικών, ανακριτών και κοινωνικών λειτουργών-, τη γνώση των νομικών μέτρων και την κατανόηση των αιτίων της νεανικής παραβατικότητας, καθώς και των δοκιμασμένων καλών πρακτικών στον χώρο αυτής της παραβατικότητας.

40. Οι εκπρόσωποι τόνισαν, ωστόσο, ότι οι παρεμβάσεις αυτού του είδους στην παραβατικότητα των ανηλίκων δεν εξαντλούν το ζήτημα της πρόληψης της παραβατικότητας.

Υπ' αυτό το φως, η πρόταση της Ιταλίας, υποστηριζόμενη από τη Γαλλία, την Ισπανία, την Πορτογαλία και το Βέλγιο, είναι επίσης πολύ θετική, ώστε να προωθηθεί η δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Κέντρου Παρακολούθησης της Παραβατικότητας των Ανηλίκων. Η πρόταση αυτή πρέπει να προσεχθεί ιδιαίτερα, καθώς θα μπορούσε να χρησιμεύσει ως ένα κίνητρο και όργανο για ποιοτική αλλαγή στην Ευρωπαϊκή συνεργασία.

Ωστόσο, θα ήταν σκόπιμο πριν από οποιαδήποτε απόφαση σχετικά με τη δημιουργία ενός φορέα αυτού του είδους, να προηγηθεί μια συντονισμένη εκστρατεία δημοσιότητας ως προς το νομικό του καθεστώς, τις δραστηριότητες που θα αναπτύξει και την απαραίτητη χρηματοδότηση.